

Srce je drhtelo Hispali, ko je vstopila v dom, ki ga je že poznala izza one noči, ko je prišla, da reši Publija. V vestibulu se je ustavila in ni videla veselega Ktesifona, v čudnosladki ginjenosti je čakala, da izvrši Publius še zadnji obred. Preden se je zavedela, je Publius ugasil v skledi vode poročno baklo, poškropil svojo Hispalo, ko je odvrigel ogoreli beli trn, za katerega so se mladeniči začeli trgati, da bi ga odnesli in obenem z njim upanje na bližnjo poroko ...

Hispala je stisnila Publiju v roke as, šla pred žrtvenik hišnih larov in se jim poklonila, pronuba Ebucija pa jo je peljala k postelji-lectus genialis, ki je bila za poročno noč postavljena v atriju ...

«Zaprite zdaj vrata, deklice,
dovolj je bilo veselja! Ti pa,
sladka dvojica, srečno zaživi,
veselo uživaj in nemoteno
cvetoče mladosti lepe dni! ...»

je zapela še zunaj pred hišo množica in se začela razhajati v pomladanjo noč, ki so jo krasile zvezde ko zlati cvetovi in ji prepevali slavci pesem ljubezni ...

Denis Diderot: Izvleček iz nekega angleškega dela o slikarstvu

«Sledeči članek je napisal g. Diderot. Trdi, da ga je sestavil po nekem angleškem delu. Nadejam se sicer, da mi bo mogoče dognati resničnost tega dejstva, vendar pa trdim, da tri četrti tega članka izvira iz njegove glave, pri čemer si zavarujem pravico, da se še odločim o četrtem delu: tako bo torej filozof prijel za pero.»

F. M. Grimm, Correspondance
15. I. 1763.

Ravnokar sem prebral prevod angleškega delca o slikarstvu, ki naj v kratkem izide v tisku. Pametno je, duhovito in kaže mnogo okusa in znanja. Celo rahločutnosti in dražesti ne pogrša. V načinu podajanja, o izrazu in po duhovnem ustroju je čisto francosko delo.* Pisec se zove Webb. Tu sledi, kar mi je pri branju predvsem vzbudilo pozornost.

Da tudi človek, ki se zelo podrobno peča s slikarstvom, v razumevanju slikarstva prav za prav le malo napreduje, je vzrok ta, da gledamo preveč slik. Morali bi opazovati le prav majhno število odličnih slik in se baviti samo z njihovo lepoto: to bi morali ljudje

* W e b b, Recherches sur les beautés de la Peinture. Paris. Briasson, 1765.

občudovati, in sicer neprestano občudovati in potem poskušati, da si pojasnijo vzroke svojega občudovanja. Druga napaka je, da ljudje umetnostne tvorbe ocenjujejo preveč po imenih umetnikov. In vendar dobra dela srednjeverstnega umetnika pogosto prekašajo srednjeverstna dela slovitega umetnika.

Na kateremkoli polju se kak slikar tudi udejstvuje: njegova kompozicija mora imeti določen cilj, njegov izraz mora biti resničen in modro diferenciran in stopnjevan; risba mora biti velikopotezna in pravilna; razmerja brezhibna; podajanje mesa živo; osvetljevanje učinkovito; splošna zasnova mora biti lahko pregledna; njegova barva mora biti taka, kakršna je v narodi; perspektiva strogo pravilna, a celota bodi preprosta in plemenita.

Proučevanje in spoznanje narave je prvi pogoj za razumevanje slikarstva.

Tretja pogreška umišljenih poznavateljev je ta, da puščajo presojanje lepot in nedostatkov vnemar, zato, da se morejo popolnoma posvetiti raziskovanju tistih posebnih značilnosti, ki ločijo mojstra od mojstra: to bi moglo biti zaslužno za umetninarja, ne pa za moža, ki ima kaj okusa. Sploh je pa število umetnikov, katere treba poznati, tako majhno, in njihove posebnosti so včasih tako čisto tehničnega značaja, da v izvestnih okoliščinah lahko tepec v tem pogledu iz daleka prekaša duhovitega moža.

Ne ogledujte slik, da se pokažete sami sebe, temveč da postanete poznavatelji. Poslužujte se rahločutnosti, duha in oči in premislite predvsem, da je dražestneje in da kaže večje prizadevanje, če odkrijete eno samo skrito lepoto mesto stotih napak.

Napram napakam boste prizanesljivi in lepote vas bodo zadivljale, če pomislite, kako težka je umetnost in kako lahka je kritika.

Če je nepremišljeno občudovanje dokaz nespametnosti, potem razkriva neiskrena kritika ostuden značaj. Izpostavite se rajši nevarnosti, da bi se mogli zdeti malce neumni nego zlobni.

Slikarsko predstavljanje predmetov je bil prvi način pisave.

Da niso iznašli črk in abecede, bi se nam od razsežnih dob ničesar ne bilo ohranilo, razen nekaj slabih slik.

S Homerjevimi deli dokazujejo, da so početki slikarstva starejši od obleganja Troje.

Ahilov ščit priča, da so stari že tedaj umeli slikati na kovine.

Dvoje pomembnih področij je mogoče razlikovati v umetnosti: imitativno in idealno. Umetniki, ki se odlikujejo v posnemanju,

so precej pogosti; toda nič ni redkejšega od duha, ki se odlikuje po svojih idejah.

Dobro poučen človek spoznava vzroke: nevednež občuti samo učinke.

Velika množica razsoja kot tista vrla ženica, ki je ogledovala dvoje podob, predstavljajočih sv. Jerneja. Ena se je odlikovala v izvršitvi, ena po zamisleku. O prvi sliki je rekla: «Ta mi nudi obilo zabave», o drugi pa: «Ta pa me navdaja z veliko muko».

Slikarstvo lahko prav zgovorno molči.

Aleksander je prebledel, ko je videl sliko, na kateri je bilo naslikano, kako izdajo Palameda njegovi prijatelji. To radi tega, ker je v Palamedu videl Aristonika.

Porcija zapusti Bruta, ne da bi potočila solzo — toda, ko zagleda podobo, ki predstavlja Hektorjevo slovo od Andromahe, jo pogum docela zapusti.

Neka atenska hetera se je spreobrnila sredi velike pojedine, zgolj ob pogledu na srečno in pokojno podobo nekega filozofa, ki je stala pred njo.

Ko zagleda Enej na vratih in po zidovih afrikanskih templjev podobe, ki predstavljajo njegove muke, vzklikne pri Virgilu: *Sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia tangunt* (Aeneis, I, 462).

Prve sohe so bile otrple, z na znotraj obrnjenimi očmi, njihove noge so se tiščale, in roke so na obeh straneh medlo visele ob životu.

Sprva so posnemali mir, kasneje gibanje. V splošnem ugajajo motivi pokoja, če so izvršeni v marmorju ali bronu, a razgibani motivi v barvi in na platnu.

Različnost snovi je tu važna: marmorna gruda ne izgleda, da bi mogla uteči.

Razmerje umetnosti napram naravi je slično razmerju lepe sohe napram lepemu človeku. Med barvami so prirodne sorodnosti, katerih ne smemo omalovaževati. Odsevi predstavljajo prirodni zakon, s katerimi skuša priroda obnoviti harmonijo predmetov, razbito s kontrasti.

Zmešajte mavrici barve — in mavrica ne bo več lepa.

Izločite modrino zraka, ki odseva na rdečico lepega obraza in tu na nekih temnejših mestih razgrinja neopazno nežen vijoličast dih — in ne boste upodobili živega mesa.

Če niste opazili, da se vam osvetljeni deli telesa, ki ima ude deloma zasenčene, dozdevno približujejo — tedaj se obrisi predmetov ne bodo nikdar jasno odražali od vašega platna.

Brez dvoma so barve, katere oko posebno čisla.

Nekatere barve postanejo lepše zaradi npravstvenih idej, ki jih spremljajo. Tako je rdečica nedolžnosti in sramu na licih mladega dekleta najlepša barva na svetu.

Če se spomnim nekaterih Rembrandtovih slik in nekih slik drugih slikarjev, sem trdno prepričan, da je za pravilno razdeljevanje svetlobe potrebno ravno toliko ali pa še več zanosa kakor za katerikoli drugi učinek v umetnosti.

Idejno slikarstvo vsebuje v svojih svetlo-temnih kontrastih nekaj nadčutnega in potemtakem ravno toliko duha kot strogega posnemanja in ravno toliko strogega posnemanja kot duha.

Stari so se redko kdaj poskušali v velikih kompozicijah; naslikali so eno ali dve postavi, pa ti dve dovršeno. To prihaja odtod, ker je slikarstvo tedaj sledilo poti kiparstva.

Čim manj človeških postav so stari v svojih slikah uporabljali, tem močnejše učinke so morali poskušati doseči. Enako so se odlikovali po idealnosti. Dokler se vzvišena ideja ni pojavila, je šel slikar na izprehod ali k prijateljem in je medtem pustil čopiče pri miru.

Nekdo slika Medejine otroke, ki gredo z iztegnjenimi rokami svoji materi naproti in se smehljajo bodalu, katerega dviga nad njimi.

Drugi — Aristides je to — naslika mater, ki umira pri zavzetju mesta: njeno detece kobaca po nji, toda mati, ki je ranjena na prsih, odstrani dete iz strahu, da bi moglo sesati kri mesto zaželjenega mleka.

Ali si ni tretji nadel naloge, da nam predoči neznansko ogromnost zaspalega Kiklopa? Pokaže vam pastirja, ki se je na tihem približal Kiklopu in ki s slamnato bilko meri palec na njegovi nogi. Ta slamica je skupno merilo med pastirjem in Kiklopom, a merilo je dala narava.

Ni razsežnost platna ali marmorne grude, ki dela predmete velike. Lyzipov Heraklej je bil samo čevelj visok, toda videli so ga tako velikega kot farneškega Herkula.

Preprostost, mogočnost in prisrčnost so bistveni znaki antičnih umetnin; in posebno Apel je med antičnimi umetniki zastopal prisrčnost.

V svojih najboljših delih je Coreggio vreden, da bi bil atenski slikar: Apel bi ga bil nazval svojega sina.

Nihče se ni upal dokončati Apelove Venere. Naslikal je samo njeno glavo in vrat — toda pred to glavo in tem vratom je padla vsem slikarjem, ki so se približali sliki, paleta iz rok.

Težko je združiti dražest z resnobnostjo. Naš Boucher pozna dražest; ni pa resnoben.

Atenci so plebejcem prepovedali izvrševanje slikarstva.

Če se pomen lepih umetnosti vstavlja kot faktor v umetnost vladanja, znači to, da se umetnosti pripisuje važnost, katero morajo njeni tvori dokazati.

Vsem velikim vekovom je skupen pojav, da se umetnosti med seboj stopnjujejo in tako korakajo k dovršenosti. Pesnik, ki je šetal po invalidskem domu, se bori z arhitektom, ko se vrne spet v svojo sobico, ne da bi se bil zavedal tega. Montaigne bi bil rekel: «Svoj korak merim ob sopotnikovem, ne da bi mislil na to.»

Stoletja Aleksandra, Avgusta, Leona X. in Ludovika XIV. so rodila mojstrovine vseh vrst.

Med antičnimi pesniki in slikarji je obstajalo trajno izposojevanje idej. Včasih je slikar ali kipar delal po pesnikovi ideji, drugič spet je pesnik pisal po slikarjevem ali kiparjevem delu.

Pameten Anglež je to poskusil dokazati v nekem delu pod naslovom «Polymetis». Tam so na eni strani videti risbe najlepših antičnih umotvorov, a na nasprotni strani primerni stih pesnikov.

Pod žgočim grškim nebom so hodili ljudje skoro nagi: bili so nagi v gimnazijah, nagi v javnih kopelih. Trumoma so hodili slikarji risat Phrynine boke in Thaidina nedrija. Heterin položaj ni bil brezčasten. Po heterah so delali kipe boginj. Bile so to iste grudi, ista stegna, katera so po blodiščih mamila njihove roke; ista ustna, ista lica, ki so jih poljubljali; isti tilnik, v katerega so zasajali zobe, isti boki, ki so jih videli in jih spet spoznali in jih po božje častili na oltarjih in po templih. Nравnostna svoboda je razgaljala vsak hip moške in ženske: vera je bila polna nasladnih obredov. Možje, ki so vladali državo, so bili navdušeni ljubitelji lepih umetnosti. Ko je neka hetera, slavna po svojih krasnih bokih, zanosila, je bilo vse mesto po koncu; edinstven model naj propade! Pri priči so poslali na Kos po Hippokrata, da ji je odpravil plod. Na ta način postane narod prosvitljen in se vzgoji obči dober okus; umetniki ustvarjajo velika dela, a sodniki jih občutijo.

Mi mrzli in pobožnjaški narodi smo vedno zaviti v oblačila; a narod, ki nikdar ne vidi nagote, ne ve, kaj je naravna lepota in kaj so plemenita razmerja.

Praksitel je ustvaril dve Venerini sohi: oblečeno in nago. Mesto Kos je kupilo prvo, ki ni uživala slovesa, a Knidos je postal po drugi slaven za vso večnost.

Če imamo mi Venero, je to kvečjemu oblečena Venera Praksitelova.

Poussin, ki je nekaj razumel o tej stvari, je dejal o Raffaelu, da je med novejšimi umetniki orel, toda osel, če ga merimo z antičnimi. To pride odtod, ker ni vseeno, če kdo ustvarja

«Ut fert natura... an de industria

(Terenc, Andria IV, 7)

Ta Davusova beseda pri Terencu velja sama od sebe za vse naše umetnike.

Naše običaje je civilizacija izlizala, in ne verjamem, da bi pri naših slikarjih ali pesnikih prenesli neke predstave, ki so resnične in močne in ki ne žalijo ne prirode niti dobrega okusa. Z grozo bi obrnili pogled vstran od pisateljevega poglavja ali slikarjevega platna, ki bi nam pokazala kri Odisejevih tovarišev, tekočo na obeh straneh iz Polifemovih ust, in ki bi nam dala čuti, kako pokajo njihove kosti, ki jih drobi med zobmi. Pogleda na gole odvodnice in na utripajoče žile na krvavem telesu Marzija, katerega je Apolon odrl, ne bi mogli prenesti. Kdo izmed nas se ne bi zgrozil nad barbarstvom, če bi kateri naših pesnikov v delu naše dobe pustil nastopiti vojščaka, ki bi s sledečimi besedami nagovoril svojega nasprotnika: «Starši ti ne bodo zatisnili oči. Še kratek hip, pa ti jih izkljujejo vrane iz glave; vidim jih že, kako od veselja prhutajo s krili nad tvojim truplom.» In vendar so stari pisali take reči in slikali take slike. Ali jim moramo očitati surovost? Ali si ne bi morali ravno nasprotno sami sebi očitati slabotnosti? Non nostrum est. Prevel K. Dobida.

Anton Ocvirk: Žalostna

Polnoč... Bije, bije.

Moje bolečine samotno ihtenje
se vije, vije.

Polnoč neprestano bije, bije.

O! Trdó naj bije skozi vso noč,
da bom pesem v bolesti izkrvavel,
trudno sam. Ne prestani, nikar!

Poslednji udar.

Iz srca v pesem kri počasi lije, lije.